

Recenzie

ŠUPŠÁKOVÁ, Božena: *Vizuálna gramotnosť*

Brno: Tribun EU, 2015. Prvé vydanie. 138 s. ISBN 978-80-363-0934-5

Je možné konštatovať, že snáď ešte nikdy v histórii ľudstva nebolo vizuálne vnímanie pre identitu alebo pre zhromažďovanie poznatkov a informácií tak dôležité, ako v súčasnosti. Z celospoločenského pohľadu nastáva pomerne razantný posun, a to smerom k vizuálnemu vnímaniu (k vizuálnej kultúre). Ekonomicky vyspelá civilizácia je vnímaná ako „spoločnosť pozerania“. Preto sa vizuálna gramotnosť ukazuje ako nevyhnutná súčasť komunikačnej kompetencie človeka súčasnej doby, posilňuje sa význam vizualizácií, vizuálnej gramotnosti a schopnosti spracovávania informačných prameňov. Vizuálna gramotnosť je významnými domácimi i zahraničnými autormi vymedzovaná ako schopnosť „prečítať“, porozumieť, vytvárať a používať obrazy, myslieť a učiť sa v termínoch obrazov, pričom zahŕňa aj súbor skúseností, ktorými disponuje jedinec, aby vizuálnemu obrazu porozumel obrazu a dokázal ho aplikovať v zámernej komunikácii a interakcii s inými ľuďmi. Ako píše autorka publikácie vo svojom texte, nové médiá umožňujú rýchle a masové šírenie správ, názorov a významov a obrazy sú dnes bežnou súčasťou každodenného života, nielenže sa spájajú s realitou, ale sa priamo stali realitou.

V recenzovanej publikácii autorka uvádza, že sa s názormi postmoderných bádateľov stotožňuje v tvrdení, že súčasná kultúra sa stáva vizuálnou kultúrou, predovšetkým vďaka novému vedomiu geografickej a sociálnej mobility. Zahŕňa množstvo mediálnych foriem, od vysokého výtvarného umenia cez fotografiu, film, televíziu, reklamu, až po vizuálne dáta a schémy v oblasti vedy, inžinierstva, medicíny, práva. Kumulatívne konzekvencie vplyvu vizuálnej kultúry

na vzorce vnímania sa prejavujú tak, že na jednej strane vidíme viac a efektívnejšie, ale súčasne sa zdá, že strácame schopnosť určitého druhu videnia – hlbšieho, ponoreného, zaostreného – ktoré vyžaduje a poskytuje napríklad umelecké dielo.

V prvej kapitole Božena Šupšáková opisuje teoretický model vizuálnej gramotnosti od slova k obrazu a venuje primeranú pozornosť vizuálnej gramotnosti ako mnohvrstvomému fenoménu s interdisciplinárnym, multidisciplinárnym a multidimenzionálnym priestorom poznávania. Taktiež táto kapitola obsahuje podrobné rozpracovanie vizuálnej gramotnosti ako forme kritického myslenia, čo je pomerne nový pohľad v spracovaní tejto problematiky.

Do druhej kapitoly publikácie, venovanej téme vizuálneho, vnímania vyššie uvedená autorka zaradila veľmi kvalitné rozpracovanie problematiky vizuálneho vnímania a schopnosti rozpoznávať skutočnosť, venuje sa aj fenomenálnemu zmyslu a relačnému zmyslu vnímania. Ďalšie súčasti tejto kapitoly tvoria tematické okruhy „Obraz v oku“, vizuálna konštrukcia a vizuálna inteligencia opísaná ako aktívna a holistická schopnosť.

V nasledujúcej kapitole recenzovanej monografie sa autorka veľmi správne venuje vizuálnemu mysleniu ako východiskovej kategórii a v tejto súvislosti aj vizuálnemu umeniu vyjadrenému v neverbálnych konceptoch. V ďalších podkapitolách publikácie vyššie uvedená autorka rozpracováva predmetnú problematiku z hľadiska vizuálneho vnímania a predstavivosti, vizuálneho myslenia a tvorivého myslenia.

Téma vizuálneho jazyka tvorí štvrtú kapitolu publikácie profesorky Šupšákovovej. Správne sem zaradila pregnantné rozpracovanie oblastí vizuálneho jazyka a komunikácia, gramatiku vizuálnych foriem a súčasne sa zamýšľa nad reálnou existenciou vizuálneho jazyka, pričom je potrebné skonštatovať, aj v súlade s ďalšími zahraničnými prameňmi, že verbálny, aj vizuálny jazyk re-

álne existujú, aj so svojimi špecifickými komponentmi, funkciami, štruktúrami, vymedzeniami a teoretickým rozpracovaním.

Predposlednou kapitolu recenzovanej publikácie je kapitola, venovaná učeníu sa vizuálnej gramotnosti. Autorka predmetnej publikácie sem vhodne zaradila opis rozhrania medzi verbálnym a vizuálnym jazykom, venuje oprávnenú pozornosť teória duálneho kódovania, „čítaniu“ obrazov s porozumením, efektu obrazovej nadradenosti a vzájomnému vzťah „obraz – slovo“.

Ostatná kapitola publikácie je nazvaná „Vizuálna komunikácia v pojmoch a súvislostiach“ a tvoria ju – v abecednom poradí zoradené – kľúčové pojmy spracovávanej problematiky spolu s ich definíciami, vysvetlením, opisom, charakteristikou. Zaradenie tejto kapitoly považujem za zvlášť cenné, keď – na základe mne známych a dostupných informačných prameňov a zdrojov – je Božena Šupšáková jednou z najvýraznejších osobností, ktorá sa problematike vizuálnej gramotnosti v našich podmienkach venuje a nielenže tým zvyšuje kvalitu porozumenia textu čitateľovi, ale, podľa nášho názoru, tým uľahčuje začínajúcim záujemcom o predmetnú problematiku vstup do teoretickej roviny tejto v blízko ostatnom čase i súčasnosti veľmi aktuálne tematiky s výraznou budúcou perspektívou.

Bohaté a relevantné informačné pramene, citované v publikácii, len vysoký záujem autorky o problematiku, významný odborný rozhľad a fundovanosť v predmetnej tematike.

Vecný register, začínajúci na str. 128, umožňuje čitateľom rýchlu orientáciu v texte a poskytuje ďalších prehľad kľúčových slov, ktoré je možné nájsť vsadené do kontextu, východiskových štruktúr a súvislostí.

Recenzovaná publikácia kriticky prehodnocuje a syntetizuje známe doterajšie poznatky danej problematiky a súčasne ich obohacuje o nové originálne poznanie v oblasti vizuálnej kultúry. Prechádzajúc od verbálneho k vizuálnemu vnímaniu obrazy formujú každodennú skúsenosť človeka a vedú k utváraniu

nových foriem vnímania, citlivosti, myslenia a chápania sveta, potreba vizuálnej gramotnosti je významne akcentovaná. V tejto súvislosti publikácia prináša prehľad viacerých teórií, zaoberajúcich sa uvedenou problematikou v teoretickej rovine. Monotematicky sa publikácia zameriava na vizuálnu gramotnosť ako schopnosť jedinca vytvárať významy zo všetkého, čo vidí a na možnosť a schopnosť nachádzať zmysel vo všetkom, čo vníma. Autorka vizuálnu gramotnosť definuje ako formu kritického myslenia, ktorá zvyšuje intelektuálnu kapacitu a umožňuje interpretovať obsah vizuálnych obrazov, skúmať sociálny dopad vizuálnych obrazov, disponovať schopnosťou vnútornej vizualizácie, diskutovať o ich významoch s cieľovou skupinou, vizuálne komunikovať, čítať a interpretovať vizuálne obrazy, vytvárať si úsudky o presnosti, validite a bohatstve obrazov. Autorka v texte publikácie konštatuje, že pozitívne je najmä priklonenie sa viacerých teoretikov k názoru, že umenie, filozofia, lingvistika, psychológia patria tiež medzi základné disciplíny vizuálnej gramotnosti.

Ako sme už uvideli vyššie, v jednotlivých kapitolách rozpracováva teoretický model vizuálnej gramotnosti – vizuálne vnímanie, vizuálne myslenie, vizuálny jazyk a vizuálnu komunikáciu, učenie sa, resp. rozvíjanie vizuálnych schopností – ako fundamentálnych konceptov vizuálnej gramotnosti. Autorka v texte recenzovanej publikácie prináša nový pohľad na vizuálnu gramotnosť ako schopnosť interpretovať vizuálne posolstvá a vytvárať ich. Publikácia Boženy Šupšákovéj je z hľadiska nastolenej problematiky, vzájomných súvislostí a pojmov koncipovaná monolitne, zaoberá sa širokou škálou otázok súvisiacich s vizuálnou gramotnosťou v kultúrnom prostredí, skúma ako obrazy nadobúdajú významy, ako sú interpretované.

V kontexte publikácie sa vynárajú ďalšie výzvy, spojené s vizuálnou gramotnosťou a to poznanie podstaty komunikácie elementov vizuálnej gramatiky a vizuálnej rétoriky, rozvoj zručností komunikácie obsahu prostredníctvom

vizuálnych prostriedkov, osvojenie si základov vizuálnej gramatiky a vizuálnej rétoriky, osvojenie si princípov tvorby vizuálnych správ a ich komunikačného obsahu, efektívna transkripcia obsahu do vizuálnej podoby a následne schopnosť „prečítať“, porozumieť, analyzovať, syntetizovať, zovšeobecňovať, interpretovať vizuálne oznamy, vyhodnotiť a hodnotiť túto vizuálnu reč prijímateľmi.

Podľa nášho názoru je publikácia s názvom *Vizuálna gramotnosť* autorky Boženy Šupšákovéj určená všetkým, ktorí sa zaoberajú vzdelávaním a výchovou nielen detí, žiakov, študentov i dospelých a svojimi nespornými kvalitami spĺňa požiadavky na jednej strane vysoko odborného, avšak na strane druhej zrozumiteľného textu. Za všetkých čitateľov vyjadrujem presvedčenie, že sa jej pokračovania čoskoro tiež dostanú do tlače a čitateľom v predznačenej kvalite svojej predchodkyne poskytnú ďalšie podnetné a výborne rozpracované tematické okruhy tejto problematiky.

Slávka Krásna

Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom